УДК 37.013:793.3

DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-224-228

СКРИПНИК Олександр Сергійович,
аспірант кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Львівська академія
Національного авіаційного університету

ХУДОЖНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті на основі аналізу науково-педагогічної літератури автор дає визначення поняття «художня компетентність». В структурі компетентностей майбутнього викладача хореографічних дисциплін автор виділяє дві групи компетенцій: художньо-виконавські та художньо-педагогічні. Художню компетентність автор розглядає як здатність та готовність особистості інтегративно пізнавати, перетворювати та ціннісно оцінювати реальний світ та світ мистецтва крізь призму художньо-естетичних координат.

Ключові слова: майбутній викладач, хореографічне мистецтво, компетенції, художня компетентність, художньо-творча діяльність.

Постановка проблеми. Зміст професійної підготовки майбутніх педагогів-хореографів у сучасному суспільстві потребує спрямованості на формування компетентного творчого фахівця нового зразка. Формування художньої компетентності у професійній підготовці майбутніх педагогів-хореографів наразі затребуване практикою вищої художньо-педагогічної освіти та є передумовою їхньої подальшої професійної успішності, але педагогічне знання щодо сутнісних характеристик даного феномену сьогодні є недостатнім.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психолого-педагогічні аспекти підготовки педагогів-хореографів до вирішення професійних завдань досліджували Г. Борисова, Л. Митакович, Л. Телегіна; питання готовності студентів-хореографів до розвитку художньо-творчого потенціалу учнів розглядала Т. Калашнікова; формування творчої активності студентів-хореографів досліджувала В. Корольова та ін. Проблеми формування фахових компетентностей у майбутніх викладачів-хореографів розглядали у своїх роботах Т. Благова, О. Реброва, С. Шип, Т. Філановська та ін.

Мета статті – на основі аналізу науково-методичної літератури дослідити сутність поняття «художня компетентність» майбутнього викладача хореографічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Система професійної хореографічної освіти в Україні стабільно демонструє високу якість підготовки фахівців. Разом з тим, їй властиві зміни у часі як результат прояву здатності системи адаптуватися до нових умов функціонування. Домінуючим фактором динаміки хореографічної освіти є стилістичний та жанровий розвиток мистецтва танцю, змінення його соціокультурної ролі. Фактор управлінської активності, або культурної політики, також визначає напрям та характер реформування хореографічної освіти. Успішність реформ багато в чому залежить від взважених рішень, прийнятих законодавчо, оскільки вони повинні сприяти зберіганню необхідного балансу між традиціями та інноваціями, враховувати специфіку організаційно-змістовних форм хореографічної освіти [4, с. 145].

В наш час провідні діячі мистецтва, керівники відомих хореографічних колективів, керівники педагогічних вишів акцентують увагу на тому, що хореографічна освіта базується на творчих здібностях та фізичних можливостях, даних людині природою і в цій освіті велика роль не тільки теоретичної, скільки практичної передачі досвіду педагогом учневі, що є основним шляхом формування професійної компетенції в мистецькій галузі.

Компетенція випускника – це його готовність та здібність вдало застосовувати отримані знання, вміння та навички у професійній творчо-виконавській, педагогічній, організаційній діяльності в галузі хореографічної культури. Розглядаючи інтегральну сутність поняття компетентності, слід відмітити, що воно синтезує когнітивні та діяльнісні якості особистості, які формують професіоналізм фахівця [1, с. 152].

В компетентнісній матриці викладача хореографічних дисциплін ми виділяємо дві основні групи компетенцій: універсальні та професійні, які разом складають поліструктурний, багатофункціональний соціально-психологічний культурний феномен – особистісно-професійну компетенцію.

Універсальні компетенції необхідні для соціально продуктивної діяльності сучасного фахівця як адаптованого члена суспільства, здатного використовувати, зберігати та примножувати культурні цінності, виражати індивідуальні здібності в культурних формах. Універсальні компетенції, які поділяються на культурні, соціальні, особистісні є ключовими в структурі моделі випускника. Але у педагога-хореографа ці компетенції мають свою специфіку, обумовлену присутністю в структурі компетенцій особливої компетенції – художньої.

Професійні компетенції – це сукупність якостей особистості фахівця, які визначають його відповідальну готовність та здатність до здійснення професійної діяльності на високому рівні, а також характеризують ступінь готовності особистості до самовдосконалення. Вони пов'язані з галуззю діяльності майбутнього викладача хореографічних дисциплін – з театральними закладами та закладами освіти і культури, до яких відносяться хореографічні колективи, ансамблі, студії, антрепризи, дитячі школи мистецтв, загальноосвітні навчальні заклади, заклади фізичної культури і спорту тощо [4, с. 149].

Професійні компетенції також обумовлені видами діяльності. Майбутній викладач хореографічних дисциплін повинен, з однієї сторони, опанувати виконавську та творчо-постановочну сценічну діяльність зі створення та інтерпретації хореографічних творів різної форми, з іншої – вміти здійснювати педагогічну діяльність у навчанні хореографічному мистецтву (класичному, народному, сучасному, бальному танцю тощо). У зв'язку з цим, об'єктом професійної діяльності випускника є «психічний, фізіологічний, біомеханічний та вагогабаритний апарат танцівника і процес організації рухів людського тіла у відповідності з естетикою та закономірностями хореографічного мистецтва», а також закономірності, принципи, методи та технології педагогічного процесу. Це обумовлює виділення двох груп компетенцій: художньо-виконавських та художньо-педагогічних.

До числа компетенцій фахівця в галузі хореографічної освіти входить ще одна, особлива компетенція – художня, яка визначає специфіку його професійної підготовки. З точки зору П. Бурдє, художня компетенція – це здатність оцінювати твір мистецтва з точки зору універсума мистецтва, а не універсума повсякденних об'єктів, це вміння оперувати категоріями мистецтвознавчого аналізу. Разом з тим, художня компетенція виявляється не тільки у сприйнятті творів мистецтва, а й в особливій, емоційно-ціннісній оцінці об'єктів оточуючої дійсності як з точки зору їхньої функції, так і з боку художньої форми. Наприклад, фахівець в галузі мистецтва танцю відмітить не тільки функціональне призначення атласних стрічок (утримувати взуття на нозі), але й їхню естетичну роль (підкреслення краси лінії голеноstopу) [5].

Таким чином, художня компетенція – це здатність та готовність особистості інтегративно пізнавати, перетворювати, ціннісно оцінювати як реальний світ, так і світ мистецтва крізь призму художньо-естетичних координат. Вона надає особистості фахівця таких якостей як глибина емоційно-естетичних почуттів, висока чутливість, емоційний відгук на реальні та художні об'єкти світу тощо. Художня компетенція є системостворюючим компонентом в структурі компетентнісної моделі викладача хореографічних дисциплін. Художньо-творчий компонент присутній у всіх підгрупах компетенцій, є важливою основою професійного особистісного успіху та формування інших компетенцій. В цьому випадку універсальні компетенції стають культурно-художніми, соціально-художніми, особистісно-художніми тощо [4, с. 147].

Обґрунтуванням тезису щодо проникаючого характеру художньої компетенції є ідея унікальності художньої діяльності, під час якої відбувається розвиток художньо-естетичної культури майбутнього фахівця. Згідно концепції М. С. Кагана, який досліджував будову, форми людської діяльності та її відтворення в культурі, існує чотири її види: перетворювальна, пізнавальна (гносеологічна), ціннісно-орієнтаційна (аксіологічна) та комунікативна (спілкування). Для їхнього здійснення людина повинна володіти готовністю та здатністю до створення, пізнання, ціннісного оцінювання та спілкування. Але в умовах художнього засвоєння світу, інша, видумана реальність, створюється та впізнається (кодується та декодується) в процесі якісно іншої діяльності. «В мистецтві відбувається дещо унікальне, що на перший погляд

важко пояснити – органічне злиття, повне співпадання чотирьох основних видів діяльності, в результаті чого з'являється п'ятий її вид, який є органічно цілим та не розчленовується на складові компоненти». Цим видом є художня діяльність, яка являє собою синтез інших видів, що має унікальну природу, яка яскраво втілюється у мистецтві [2, с. 101].

На думку В. І. Самохвалової, для людини мистецтва відбувається не «просто збагачення буття, а вихід його в іншу якість». Емоційно-ціннісні, художньо-естетичні орієнтації майбутнього фахівця-хореографа визначаються рівнем сформованості художньої компетентності [3, с. 70].

Інтегральний характер художньої компетенції педагога-хореографа обумовлений багатогранною природою танцювального мистецтва. Танець потребує перш за все логічного, граціозного, виразного руху, який відображає гармонію внутрішнього світу. Великого значення в опануванні професією танцівника має точне та ефектне виконання технічних елементів. О. Ваганова, Н. Базарова, В. Мей, М. Тарасов та інші педагоги-хореографи відмічали, що краса рухів досягається за рахунок легкості, геометричної точності, ритмічності, гармонійності поєднання рухів та музики. Але, поруч з формою виконання, в художньому образі, створеному виконавцем танцю, повинна бути емоційно розгорнута думка. Рух створює красу, якщо за ним є духовний зміст. Єдність технічного та ціннісно-змістового, життєво-реального та умовно-вигаданого в мистецтві танцю органічно досягається танцівником, у якого на високому рівні сформовані художньо-професійні компетенції, розвинуте художнє мислення, механізмами управління якого є емпатія, рефлексія та уява.

Таким чином, в структуру компетентнісної моделі майбутнього викладача хореографічних дисциплін входить наступний підсумковий набір плануємих компетенцій та їхніх компонентів.

1. Універсальні компетенції містять культурно-художні, соціально-художні та особистісно-художні підгрупи компетенцій.

1.1. Культурно-художні компетенції визначають картину світу особистості, її свідомість та міру відповідальності за збереження національного багатства культури. Свідомість фахівця, адекватна цінностям та високому змісту духовної культури – це умова ідеального образу людини, яка створює та інтерпретує продукти художньої культури. Культурно-художні компетенції – це здатність розуміти роль мистецтва в житті людини та суспільства, готовність зробити вибір на користь високих духовних, художньо-естетичних цінностей, естетичних потреб, які відображають класичні ідеали та високий художній смак.

1.2. Соціально-художні компетенції допомагають будувати взаємовідносини як в середині корпоративної професійної системи, так і з суспільством в цілому. Перевага суспільно значущих відносин характеризує більш високий рівень розвитку особистості. Він полягає у готовності та здатності до конструктивної співпраці, кроскультурному спілкуванні, вияву толерантності до іншої національної культури, релігії; у готовності та здатності вести рольовий діалог автора та глядача, режисера та виконавця, виконавців між собою.

1.3. Особистісно-художні компетенції визначають індивідуальний стиль творчості фахівця, тому що твір мистецтва – це відображення внутрішнього світу творця. Художня свідомість в якості гуманітарної, містить не тільки раціонально-теоретичне, але й емоційне бачення. Предметом дослідження художньої свідомості є цінності людського буття, які здатна зрозуміти та відтворити в художньому образі людина вільної думки з морально-духовним стрижнем. Динамікою художньої свідомості керують особистісні механізми емпатії, рефлексії та уяви. Тому основними компонентами особистісно-художньої компетенції є готовність до виявлення емпатії, рефлексії; здатність до творчої уяви, адекватного художнього сприймання та естетичного відношення до дійсності; готовність та здатність до творчого саморозвитку, вміння мислити в художніх образах; морально-естетична відповідальність в контексті єдності істини, добра та краси.

2. Професійні компетенції містять художньо-виконавські та художньо-педагогічні підгрупи компетентностей.

2.1. Художньо-виконавські компетенції необхідні для вирішення конкретних професійних завдань, тому що розвиток творчих здібностей базується на суто практичному – чуттєвому, фізичному та інтелектуальному – осягненні сутності мистецтва, на розкритті

психофізичних можливостей особистості, тренуванні тіла та психіки, створенні комплексу психофізичних якостей, необхідних для самореалізації в художній професії. До цих компетентностей відносяться: готовність та здатність опановувати техніку виконання, засоби виразності танцю як основу професії; готовність та здатність виконувати постановку власних хореографічних творів, розуміти хореографічний текст, вдосконалювати техніку пластичної виразності; готовність та здатність генерувати нові творчі ідеї, інтерпретувати твори мистецтва з точки зору напрямку, стилю, жанру, засобів виразності створення художнього образу.

2.2. Художньо-педагогічні компетенції визначають основу художньо-педагогічної діяльності, обумовлену специфікою мистецтва як образного способу пізнання світу. Тому, домінуючою особистісною якістю педагога-хореографа є вміння об'єктивно оцінювати індивідуальні природні дані учнів, виявляти особливості їхньої психіки, темпераменту, враховувати їхній емоційний стан та на основі індивідуально-орієнтованого підходу будувати педагогічну діяльність. Випускник повинен бути готовий до педагогічного цілепокладання, діагностики, прогнозування, проектування, рефлексії художньо-педагогічного досвіду [4, с. 148].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі всього вищевикладеного ми можемо зробити висновок, що художня компетенція виконує системостворювальну роль в структурі компетентнісної моделі спеціаліста в галузі хореографічної освіти та обумовлює специфіку художньо-освітньої діяльності.

Подальші дослідження напрямку полягають у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутнього викладача хореографічних дисциплін та визначенні рівня їхньої сформованості.

Список використаних джерел

1. Зеленкова Е. В. Компетентностный подход в высшем музыкально-профессиональном образовании // Е.В. Зеленкова // Высшее образование в России. № 11, 2010. С. 149–155.
2. Каган М. С. Человеческая деятельность / М.С. Каган. М.: Политиздат, 1974. 342 с.
3. Самохвалова В. И. О ценностной составляющей эстетической культуры // В. И. Самохвалова // Современные подходы к теории эстетического воспитания. М.: ИХО РАО, 1999. С. 67–89.
4. Филановская Т. А. Компетентность будущего педагога-хореографа // Т.А. Филановская // Высшее образование в России. № 11, 2010. С. 145–149.
5. Bourdieu P. Distinction. Routledge. Paris, 1994. 235 p.

References

1. Zelenkova, Ye.V. (2010). *Kompetentnostnyy podkhod v vysshem muzykal'no-professional'nom obrazovanii* [Competence-based approach in higher musical and vocational education]. Moscow [in Russian].
2. Kagan, M.S. (1974). *Chelovecheskaya deyatel'nost'*. [Human activity]. Moscow. [in Russian].
3. Samokhvalova, V.I. (1999). *O tsennostnoy sostavlyayushchey esteticheskoy kul'tury* [About the valuable component of aesthetic culture]. Moscow [in Russian].
4. Filanovskaya, T.A. (2010). *Kompetentnost' budushchego pedagoga-khoreografa* [Competence of the future teacher-choreographer]. Moscow [in Russian].
5. Bourdieu P. (1994). *Distinction*. Routledge. Paris, 235 p. [in France].

SKRYPNYK Oleksander, postgraduate Student Lotna academy of the National Aviation University, teacher of Choreography in the Kirovograd Regional Educational Complex (gymnasium-boarding school of art).

THE ARTISTIC COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF CHOREOGRAPHIC DISCIPLINES

Abstract. In the article on the basis of the analysis of scientific and pedagogical literature, the author gives the definition of "artistic competence". In the structure of competences of the future teacher of choreographic disciplines, the author identifies two groups of competences: artistic-performing and artistic-pedagogical. The author considers the artistic competence as the ability and readiness of the individual to integrate comprehensively, transform and value the real world and the world of art through the prism of artistic and aesthetic coordinates.

The competence of the graduate is his willingness and ability to successfully apply the acquired knowledge, skills and abilities in professional creative, performing, pedagogical, organizational activities in the field of choreographic culture. Considering the integral essence of the notion of competence, it should be noted

that it synthesizes the cognitive and operational qualities of the personality that form the professionalism of a specialist.

In the competence matrix of the teacher of choreographic disciplines, we distinguish two main groups of competences: universal and professional, which together form a polistic, multifunctional socio-psychological cultural phenomenon – personal and professional competence.

Universal competencies are necessary for the socially productive activity of a modern specialist as an adapted member of a society capable of using, preserving and multiplying cultural values, expressing individual abilities in cultural forms. The universal competences, which are divided into cultural, social, and personal, are key in the structure of the graduate model. But at the teacher-choreographer these competences have their own specifics, due to the presence in the structure of the competence of a special competence – artistic.

Professional competence is a set of personality traits of a specialist that determines his responsible readiness and ability to perform a professional activity at a high level, and also characterizes the degree of readiness of the individual for self-improvement. They relate to the field of the future teacher of choreographic disciplines – with theater institutions and educational and cultural institutions, which include choreographic teams, ensembles, studios, anthracities, children's arts schools, general education institutions, physical culture and sports institutions, etc.

Key words: *future teacher, choreographic art, competency, artistic competence, artistic and creative activity.*

*Одержано редакцією: 27.02.2019 р.
Прийнято до публікації: 07.03.2019 р.*